

Manifest pentru autonomia dreptului muncii

Prof. univ. dr. **ALEXANDRU ATHANASIU**
Facultatea de Drept, Universitatea din București
Membru al Academiei de Științe Juridice din România

UN MANIFESTE POUR L'AUTONOMIE DU DROIT DU TRAVAIL

RÉSUMÉ

L'étude comprend une analyse approfondie des caractéristiques juridiques du droit au travail et qui lui confère un lieu propre – l'autonomie – au sein de l'ordre public roumain.

Dans la présentation des éléments définitoires du droit du travail, le débat théorique traite sur des aspects comme: l'émancipation du droit du travail par rapport au droit privé (civil) avec l'effet obligatoire de la reconnaissance de la figure juridique en soi du contrat de travail par rapport à tout type de contrat civil (l'entreprise, le mandat etc.), l'agglutination dans son objet juridique des droits fondamentaux liés au travail et, de façon implicite, statuer son rôle de droit commun concernant toute relation de travail réglementée par la loi.

En même temps, on reprend et renforce la phrase conformément à laquelle le droit du travail, par l'expansion considérable de son incidence sur quelques relations juridiques, ainsi que par le caractère impératif de ses règles de base, l'utilisation de la méthode de la réglementation directe étant un exemple pertinent de ce point de vue, est devenu un droit mixte, à la confluence du droit public avec celui privé.

En essence, l'étude développe à l'aide des arguments multiples l'autonomie du droit du travail par rapport au droit civil d'autant plus qu'il a cessé de circonscrire l'action normative seulement au niveau des contrats de travail, en alluvionnant toute la gamme des droits et des obligations qui forment les relations de travail quelle que soit leur source juridique.

Mots-clés: *contrat de travail; relation juridique de travail; la constitutionnalisation du droit au travail; citoyen travailleur; le test de la dépendance; travailleur.*

A MANIFESTO FOR THE AUTONOMY OF LABOUR LAW

ABSTRACT

This study contains a detailed analysis of the features of the right to work, which grant it a unique place – autonomy – in the Romanian public order.

Alongside the description of the labor law features are also put forward aspects such as: emancipation of labor law from private law (civil law), the recognition of the individual employment agreement as a standalone legal construction, independent from any other type of contract (mandate, provision of services etc.), inclusion under its scope of the fundamental employment rights, enshrinment of its role as common law for other types of employment relations regulated under the law.

Moreover, we reiterate and emphasize the thesis pursuant to which employment law, through a remarkable extension of its scope towards other legal relations, as well as the imperative character of its core norms and utilization of the direct method of regulation, became a mixt law, situated at the intersection of private law with private law.

Essentially, the study develops and promotes, with multiple arguments, the autonomy of labor law in relation to civil law, also considering that it ceased to

circumscribe its normative action only with regard to employment agreements, thus regulating all rights and obligations comprising the employment relations, irrespective of their legal source.

Keywords: *employment agreement; employment relation; constitutionalization of right of work; citizen worker; dependency test; worker.*

Tezeu omoară Minotaurul, o eliberează pe Ariadna și iese împreună cu ea din labirint. Așadar, dragostea a învins. Ea, iubirea, ca expresie a altruismului, a doborât Minotaurul egoismului ca formă agregată a răului din noi, iar curajul și devotamentul slujirii sentimentului au înlăturat lașitatea comodității și pe cea a reflexului condiționat.

Dar victoria binelui asupra răului nu ar fi devenit realitate dacă Tezeu nu ar fi găsit calea ieșirii din labirint. Iar eliberarea din labirint a fost pregătită prin efortul depus pentru cunoașterea drumului corect ca obiectiv ideal de împărtășire a adevărului, prin utilizarea experimentului ca formulă de validare a ideii, pe reguli clare și distincte *avant la lettre*, într-un cuvânt, pe metodă, căci ce altceva este „firul ariadnic”?

Pilda acestei legende din mitologia greacă poate fi pentru noi un îndemn și o povață în analiza profundă a fundamentelor drepturilor lucrătorilor în istoria devenirii lor juridice ca substanță coagulantă a dreptului muncii și a autonomiei sale de ființare, precum și de interrelaționare principală cu ordinea constituțională și legală.

I. Autonomia dreptului muncii – o nouă provocare

Intrarea în vigoare a noului Cod civil¹ a prilejuit cercetătorilor dreptului, dar și practicienilor săi deschiderea unei noi dezbateri privind teoria ramurilor de drept și, înăuntrul acestui concept, poziționarea dreptului civil ca drept comun privat pentru o serie de reglementări juridice care anterior formaseră obiectul unor ramuri autonome: dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul internațional privat.

Este deja de notorietate luarea de poziție a unuia dintre autorii noului Cod civil², care califică dreptul muncii ca fiind, în esență, un drept al contractului individual și colectiv de muncă, având, prin ipoteză, afinități valorice și funcționale cu dreptul civil, în poziția de drept comun.

Practic, deși i se recunoaște dreptului muncii calitatea de drept special derogatoriu de la dreptul civil, faptul că îi este alocat dreptul civil ca drept comun ilustrează paradoxul dobândirii unei apartenențe, prin chiar marcarea unei nete diferențieri.

Fără a avea prezumtivitatea înțelegerii rațiunilor ascunse ce „mobilizează” judecata autorului, putem asuma cumva teza acestuia că, deși contractul individual sau colectiv de muncă, ca izvor de obligații și, uneori, de drept (contractul colectiv de muncă),

---

¹ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

² A se vedea M. Nicolae, *Introducere. Considerații finale. Quo vadis ius civile?*, în *Codex Iuris Civilis*, t. I, *Noul Cod civil*, Ediție critică, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. CLXXXVIII, cit. 11. În concepția autorului, chestiunea dreptului muncii se pune în acești termeni: „Fără a intra, deocamdată, într-o polemică cu autorii de dreptul muncii, în ce ne privește, dreptul muncii nu este un drept autonom în sensul strict și curent al termenului de vreme ce, nefiind în esență altceva decât dreptul contractelor (individual și colectiv) de muncă (...). Un astfel de drept nu este și nu poate fi un drept autonom, ci dependent de dreptul civil (art. 116 din Noul Cod civil)”.

configurează drepturile lucrătorilor, odată recunoscut nexul contractual, relevanța dreptului civil în postura normativă de drept comun și tutore juridic al materiei contractuale devine imperioasă și necondiționată³. Adăugând acestei judecăți interpretative și argumentul dreptului pozitiv, putem conveni că, prin concluzia formulată, autorul desăvârșește iterația rațională după care dreptul civil, ca drept privat, îndeplinește rol de drept comun.

Prefațând una dintre lucrările sale, același autor⁴ conchide că, „în raport cu Noul Cod civil, toate celelalte reglementări de drept privat (dreptul muncii este inclus în această categorie), indiferent de izvorul lor formal, sunt și rămân reglementări particulare și/sau derogatorii alcătuind dreptul civil special (intră în această categorie de reglementări dispozițiile de dreptul familiei, dreptul muncii etc.), dreptul privat special și/sau dreptul general special”.

Dincolo de pasiunea sau chiar patima iscată de această dublă calificare a dreptului civil ca matrice a dreptului privat și, totodată, ca drept comun pentru alte categorii ale dreptului privat considerate a fi speciale ori derogatorii, ne-a trezit atenția, la o primă lectură, fundamentarea teoretică „*tincturată*” de o sacralitate paradoxal laică a acestei teze.

În esență, în chiar tezele prealabile ale proiectului Codului civil aprobat prin Legea nr. 287/2009 se afirmă⁵ că proiectul promovează o concepție monistă în ceea ce privește reglementarea raporturilor de drept privat, iar, conform unei opinii bine fundamentate exprimate de o autoare⁶, acest lucru semnifică cuprinderea în Codul civil a tuturor reglementărilor din Decretul nr. 31/1954, Codul familiei, Codul comercial, Legea nr. 105/1992, mai puțin contractul individual și colectiv de muncă.

În lucrarea la care facem referire⁷ se susține întemeiat că utilizarea ca argument *princeps* a teoriei moniste ca suport ontic al noului Cod civil este fundamental greșită și, deci, neavenită.

Teoria monismului⁸ a fost concepută înăuntrul normativității Uniunii Europene și constituie, în plan pur juridic, o metodă de interpretare a dreptului unional, când acesta poate intra în coliziune cu reglementările naționale.

³ *Ibidem*.

⁴ A se vedea M. Nicolae, *Unificarea dreptului obligațiilor civile și comerciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, pp. 22-23.

⁵ A se vedea expunerea de motive la Legea de punere în aplicare a noului Cod civil.

⁶ M.A. Bălă (Iordache), *Nulitatea în dreptul muncii. Privire comparativă cu nulitatea din dreptul civil. Teză de doctorat*, Universitatea din București, București, 2017, p. 41.

⁷ *Ibidem*, p. 42.

⁸ Cu privire la teoria monismului, a se vedea Jean Monnet, Sesiunea extraordinară a Adunării Comune, Strasbourg, 30 noiembrie 1954: „Pentru prima oară, relațiile tradiționale dintre state s-au transformat. După metodele trecutului, chiar atunci când statele europene sunt convinse de necesitatea unei acțiuni comune, chiar atunci când pun pe picioare o organizație internațională, ele își rezervă deplina suveranitate. În consecință, organizația internațională nu poate nici să decidă, nici să execute, ci doar să adreseze statelor recomandări. Aceste metode sunt incapabile să elimine antagonismele noastre naționale, care se accentuează inevitabil atâta timp cât suveranitățile naționale nu sunt depășite”, *apud* M.A. Dumitrașcu, *Dreptul Uniunii Europene și specificitatea acestuia*, Ed. Universul Juridic, București, 2012.

Principiul monist al întâietății, preeminenței dreptului unional asupra sistemelor de drept naționale, s-a fost dezvoltat de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene, pornind de la regula de drept internațional public conform căreia „o parte nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat” (art. 27 din Convenția privind dreptul tratatelor, Viena, 1969).

Supremația dreptului unional, ca expresie a limitării suveranității statelor membre ale UE, precum și a garantării convergenței programelor Uniunii, asupra celui național ilustrează în mod absolut și esențial conceptul de monism la nivelul normativului european.

Preeminența dreptului unional și a ordinii juridice pe care o ipostaziază asupra dreptului național este de esența noțiunii (monism) ce s-a acreditat în plan lingvistic și, desigur, juridic, prin transformarea unui substantiv propriu într-unul comun.

Așadar, dintru început, nu putem împărtăși cu liniște sufletească și cu rigurozitate științifică o atare terminologie, întrucât împrumutul de concepte este mai degrabă o operațiune defectivă de logică și producătoare de confuzii regretabile la nivelul echipolării terminologice.

În științele de tip *forma mentis*, cum este și dreptul, terminologia rareori este poli-semantică, aproximările exprimării prin sinonime fiind de evitat, cu atât mai mult când realitățile juridice pe care le desemnează sunt din categoria antonimelor. Cuvintele lui Voltaire în scrisoarea ce inaugura un schimb epistolar cu un alt filozof privind precizarea înțelesului termenilor pe care îi vor fi folosit cei doi sunt un bun exemplu de urmat și în cazul nostru.

Așadar, având și sprijinul soluțiilor jurisprudențiale unionale (cauzele *Van gend en Loos* și *Costa Enel*⁹), socotim neavenită această terminologie, care vrea, mai degrabă, să surprindă unicitatea ontologică a dreptului civil (un fel de Cronos din mitologia greacă, dispus să-și îngurgiteze propriii copii) în raport cu oricare altă expresie normativă a dreptului privat.

Din punctul nostru de vedere, pentru a scăpa de „*povara*” unui echivoc terminologic criticabil și, poate, chiar ușor rizibil, mai degrabă cercetătorii dreptului civil și susținătorii noului Cod civil ar trebui să-și întemeieze această concepție pe idealul aristotelic.

Înălțând această concepție la nivelul unei dogme, în înțelesul de adevăr relevant, poate ar fi la fel de nimerită utilizarea termenului „monoteist”, care, desigur, ar ultragia biserica și ar nesocoti caracterul de cunoaștere laică a științei dreptului, dar care cel puțin ar răspunde mai potrivit intenției reale a promotorilor monismului dreptului civil. Altfel, persistența în utilizarea termenului „monism” îndepărtează, vizibil, formularea de realitate pe care o desemnează, deși se dorește contrariul, așa cum broasca țestoasă se îndepărtează de Ahile în celebra aporie a lui Zenon.

Dincolo însă de neîndemânatica utilizare a formulării, stăruie în atenția noastră teza tutelei normative pe care o exercită dreptul civil asupra oricărui tip de contract. Cu alte cuvinte, orice drept născut dintr-un contract este radiografiat prin prisma principiilor dreptului civil¹⁰. Tot astfel, orice ramură de drept care operaționalizează drepturi și obligații prin intermediul instrumentului juridic contractual trebuie să recunoască și să accepte preeminența dreptului civil ca matrice juridică obligatorie de adecvare a comportamentului părților la normativitatea aplicabilă raportului lor juridic și chiar de *element definitiv pentru tipul de relație juridică, funcționând, practic, ca un „turnesol” necesar pentru calificarea și validarea operațiunii juridice în chestiune*.

Această concepție, care resuscită contractualismul ca instrument idoneu și eficace de relaționare umană sub tutela normativității dreptului civil, pare, și nu doar astăzi, a „*contamina*” și relația de muncă, cu tot conținutul său de drepturi și obligații pe care le conține.

---

⁹ *Van gend en Loos*, cauza 26/62, EU:C:1963:1; *Costa c. ENEL*, cauza 6/64, EU:C:1964:66.

¹⁰ A se vedea V. Stoica, *Corelația dintre dreptul public și dreptul privat în reglementarea dreptului de proprietate publică în Codul civil*, în RRDP nr. 1/2012, pp. 279-280, *apud* M.A. Bălă (Iordache), *op. cit.*, p. 34.

Într-o lucrare remarcabilă¹¹, un rafinat jurist, Alain Supiot, descrie uneori, în tușe groase, dar în sintonie cu realitatea evocată, ceea ce numește el „*refeudalizarea*” legăturii contractuale.

În concepția sa, dispariția Garantului – întâi Divinitatea, apoi Statul – a făcut posibilă afirmarea contractului ca instrument polifuncțional apt să potențeze unica formă de schimb partenerial, și nu doar să faciliteze negocierea în societate.

„Emanciparea” contractului în raport cu tutela publică-statală modifică substanțial „fizionomia” acestuia prin atribuirea în exclusivitate a calității de instrument având ca scop unic și obligatoriu fundamentarea calculului de utilitate¹².

Golirea de conținut a legilor, singurele mijloace prin care puterea publică mai „tempera” mercantilismul conviețuirii umane, a determinat preluarea prin contracte a normelor substanțiale. Contractualismul devine un proces pe cât de extins, pe atât de detaliat în consecințele sale, prin care se urmărește, pe de o parte, adaptarea regulilor de comportare la fenomenul mondializării economiei, iar, pe de altă parte, canonizarea comportamentelor la exigențele particularităților specifice unor noi tipuri de contracte¹³.

Însoțind cu vehemența limbajului dogmatic procesul de dereglementare, contractualismul nu doar că exprimă parțial valoarea libertății, ci, dimpotrivă, promovează pe scară largă contractele de adeziune, ca și dependența economică a partenerilor și generează o disoluție pronunțată și accelerată a garanțiilor regimului obligațiilor contractuale¹⁴.

Alain Supiot accentuează faptul că toate avatarurile contractualismului au ca trăsătură comună înscrierea persoanelor fizice sau juridice (morale) în sfera exercițiului puterii altuia, fără a aduce atingere, pur formală, principiilor libertății și egalității¹⁵.

Cu o oarecare doză de revoltă combinată cu un scepticism, mai degrabă, metodic exersat, ca formă de abordare prudentă în cheie științifică, Supiot aruncă „*anatema*” asupra adeptilor necondiționați ai tezei contractualismului, ca soluție funcțională, dar și ca ideal de progres, când afirmă: „*Cei care cred că pot fonda astăzi o nouă ordine mondială doar pe calculul utilității individuale sunt moștenitorii demni ai acestui vis supra-omenesc și ei ne conduc încet către noi crepuscule wagneriene*”¹⁶.

În sprijinul acestei teze este adusă în discuție și așa-numita teorie a *efficient breach of contract*, formulă avansată de judecătorul american Holmes, după care „*datoria de a respecta un contract semnifică faptul că trebuie să anticipați plata daunelor-interese dacă nu îl respectați și nimic mai mult*”¹⁷.

Într-un crescendo al contestării acestei poziționări față de angajamentul contractual, Alain Supiot spune: „*Când știm că această concepție a Dreptului este astăzi răspândită în toată lumea și oferită ca model țărilor din sud, atunci trebuie să ne facem aprigi, căci o lume în care nimeni nu este legat de argumentele sale decât în măsura în care acestea îi convin este o lume în care cuvântul nu valorează nimic. O societate fondată pe asemenea premise nu poate decât să devină din ce în ce mai violentă și din ce în ce mai represivă*”¹⁸.

¹¹ A. Supiot, *Homo Juridicus, Eșeu despre funcția antropologică a dreptului*, Ed. Rosetti Educational, București, 2011 – în original, A. Supiot, *Homo juridicus. Essai sur la fonction anthropologique du Droit*, Ed. Le Seuil, 2005.

¹² A. Supiot, *op. cit.*, pp. 170-179.

¹³ *Ibidem*, pp. 145-149.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 173-179.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 174-176.

¹⁶ *Ibidem*, p. 178.

¹⁷ O.W. Holmes, *The Path of the Law*, în *The Harvard Law Review*, vol. 10 (1897), p. 457 și urm., *apud* A. Supiot, *op. cit.*, p. 179.

¹⁸ Pentru o prezentare amplă a principiilor Organizației Internaționale a Muncii, a se vedea A. Popescu, *Dreptul internațional și european al muncii*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 6-47.